

Kyrkans rusmedelsstrategi

Innehåll

INLEDNING

SAMMANDRAG

KYRKAN OCH DROGERNA

FÖREBYGGANDE AV ALKOHOL- OCH DROGSKADOR

MISSBRUKARVÅRD

OMFATTNINGEN AV FÖRSAMLINGARNAS OCH ORGANISATIONERNAS
ALKOHOL- OCH DROGARBETE

UTMANINGAR OCH "SMÄRTPUNKTER" I KYRKANS ALKOHOL- OCH DROGARBETE

Verksamhetsidé

Vision

Mål och medel

Inledning

Tillsammans med omsorgsminister Liisa Hyssälä undertecknade ärkebiskop Jukka Paarma Alkoholprogrammets partnerskapsavtal den 21 april 2004. Detta partnerskap innebär att man går in för att förebygga och minska alkoholskadorna. De avtalsparter som engagerat sig i Alkoholprogrammet formulerar själva sina mål och ramarna för sin verksamhet. Inom sitt fält förmedlar de information som stöder programmets mål och följer med effekterna av sitt arbete för förebyggande av alkoholskador. Att utarbeta en rusmedelsstrategi för kyrkan ingår i denna process. Strategin omfattar utom alkohol även andra droger, såsom narkotika, mediciner som missbrukas samt tobak.

I början av millenniet övergick kyrkan och dess församlingar till en planering i treårsperioder. Som stöd och hjälpmedel i processen behövs långsiktiga strategier där tyngdpunkter och mål placeras in på treårsperioder. Avsikten med rusmedelsstrategin är att församlingarna ska beakta alkohol- och drogfrågor i sin planering, både visavi den egentliga verksamheten och personalpolitiken.

Kristet alkohol- och drogarbete sträcker sig utöver församlingsfältets gränser. Den kristna värdegrunden förenar många av aktörerna inom tredje sektorns alkohol- och drogarbete. Avsikten med denna strategi är att också för församlingar och kristna organisationer formulera de gemensamma mål och riktlinjer som behövs då prioriteringarna i alkohol- och drogarbetet slås fast.

Hur användbar rusmedelsstrategin är framgår först då enheter på alla nivåer inom kyrkan och organisationerna utarbetar egna strategier som kan omfattas av ledningen, de anställda, volontärerna och de förtroendevalda. I dessa strategier beaktas just den verksamhetsmiljö där enheten ifråga verkar. Förhoppningen är att denna linje ska sporra och hjälpa församlingarna att utarbeta en rusmedelsstrategi som stöd för den egna verksamheten.

Med om att utforma strategin var Marjatta Aahos, Juha Alstela, Heikki Hiilamo (ordf.), Mika Ikkala, Ari Inkinen, Terhi Laine, Seppo Lusikka (sekr.), Ansa Mikkola, Nina Silander, Seppo Sulkko, Tarja Tonteri, Pekka Tuomola och Ritva Varamäki.

Kyrkostyrelsen har vid sitt plenum den 17 augusti 2005 godkänt kyrkans rusmedelsstrategi.

Sammandrag

Social- och hälsovårdsministeriets alkoholprogram noterar kyrkans centrala roll i det finländska samhället. Den möter människorna på ett personligt plan och i sin verksamhet främjar den inbördes samverkan och stärkande av närmiljöerna. Kyrkan har också en betydande erfarenhet av arbete med att reducera alkoholens skadeeffekter.

Ur kyrkans synvinkel är det centrala elementet i alkohol- och drogpreventionen att hjälpa individer och grupper att klara vardagen, och att stöda en sund livsföring och ett ansvarsfullt uppförande. All församlingsverksamhet kan ses som alkohol- och drogförebyggande arbete.

Förebyggandet av alkohol- och drogskador bör genomsyra kyrkans hela verksamhet. Denna ambition är inte bunden till någon viss yrkesgrupp. Det väsentliga är att man vinnlägger sig om att skapa en trygg och förtroendefull atmosfär där gemenskap kan bli verklighet. Utöver det egentliga alkohol- och drogarbetet är det viktigt att alla sektorer använder sina möjligheter till preventivt arbete.

Grunden till missbruk är beroende. Vilka substanser det än handlar om har vi att göra med människor som blivit beroende. Med beroende avses ett tvångsmässigt beteende där man har förlorat kontrollen över någonting som leder till beroende, till exempel droger.

I den kristna trons kärna finns en vilja att reagera på nöden hos de människor som marginaliseras just på grund av skuldens, skammens och syndens offentliga stigma. Kyrkan värnar om ett människovärdigt liv och om förutsättningarna för ett sådant. Alla har rätt att tillhöra gemenskapen och få hjälp i sitt lidande. Subjekt i alkohol- och drogarbetet är därför den tillåtande och barmhärtiga församlingsgemenskap som inbjuder alla människor i området att vara med.

Att gå med i gemenskapen ger också ett socialt nätverk och vänner, vilket gör att både lust till och möjligheter att använda rusmedel minskar. Det är viktigt att kyrkan – utöver de fysiska, psykiska och sociala faktorerna – också poängterar andlighetens betydelse då man gör sig fri från missbruk.

Kyrkan och drogerna

Varför angår rusmedelsfrågorna kyrkan? Enligt kristen uppfattning har människan ett okränkbart värde som grundar sig på att hon är skapad till Guds avbild och arbetskamrat och därför är föremål för hans omhändertagande och frälsande kärlek. Människan har inte förtjänat eller förvärvat sitt värde, den har givits henne som gåva. Detta värde existerar därför oavsett prestationer, duglighet eller position. Det är förbehållslöst. Alla människor har samma värde.

Nyliberalismen definierar en människas värde utgående från hur nyttig hon är. Ju mer oersättlig någon är, desto värdefullare är denna person medan de som lätt kan ersättas är mycket litet värda. En social isolering och hemlöshet som kommer av brist på gemenskap för lätt med sig en andlig hemlöshet. Är man inte delaktig i någon gemenskap upplever man inte heller det meningsfulla i livet och känner ingen moralisk plikt att följa gemenskapens normer. Detta är den jordmån där alkohol- och drogmisbruk och kriminalitet växer fram och frodas.

I sin förkunnelse och verksamhet anslöt sig Jesus till den gammaltestamentliga profetiska tradition, som förkunnade samhällelig rättfärdighet och gav fattiga, förtryckta, fängslade och sjuka ett budskap om hopp (Luk 4:16-22; Jes 53:3-8). Utom religiöst förfall beaktade profeterna också sociala missförhållanden. De värnade särskilt om fattiga, änkor, föräldralösa, åldringar och främlingar. Bibeln ger en mycket heltäckande bild av livet i den första församlingen, där frälsningen och det nya, av kärlek fyllda livet hörde samman. Diakonerna i den första församlingen vårdade sig särskilt om de utslagna i samhället: fattiga, sjuka, handikappade, hungriga, törstiga, hemlösa, föräldralösa och fängslade.

Också på många andra ställen i Nya testamentet uppmanas man att visa kärlek till nästan (bl.a. i Matt 25:40, Matt 5:41, Rom 12:10: "Visa varandra tillgivenhet och broderlig kärlek, överträffa varandra i ömsesidig aktning."). Nya testamentet fördömer inte helt ett kontrollerat och begränsat bruk av alkohol (t.ex. Joh 2:1-11, 1 Tim 3:8, Tit 2:3), men tar skarpt avstånd från dryckenskap och dryckeslag.

Grunden för den kristna församlingen är det nytestamentliga begreppet "koinonia". Det betyder gemenskap, delaktighet och delande. Ordet används både för att beskriva gemenskapen med Kristus och Gud och gemenskap människor emellan. I det ingår tanken att vi alla har del i en gemenskap som bygger på en gåva och en innebörd större än vi själva. Vi ingår alla i samma livsgemenskap, för genom Kristus står vi i förbindelse med Gud. Lärjungarna hade upplevt denna gemenskap genom det sätt som Jesus delade sitt liv med dem och med diskriminerade och utslagna människor: med sjuka, fattiga, förtryckta, tysta och utdrivna.

Begreppet koinonia kompletterar innebörden i begreppet solidaritet, som är av latinskt ursprung och uttrycker stark gemenskap i försvaret av gemensamma intressen. Koinonia är inte enbart att stå i täta led för en sak och mot en annan, utan också att stå ansikte mot ansikte med varandra, särskilt med de svagaste i vårt samhälle. Det är ett gemensamt ansvar som innebär att man delar på bördorna, men också att alla är med i de gemensamma gåvornas och det gemensamma människovärdets delaktighet.

Evangeliet är ett budskap om delaktighet, en alienerad och utslagen människas möjlighet att få del av Guds rike och den nya mänsklighet som öppnas där. Kyrkans syfte och existensberättigande ligger endast i att den samlar och kallar människor till delaktighet i Guds nåd, och den inbördes livsgemenskap och det delande som grundar sig på nåden. När man arbetar för koinonia verkar man för det som hela skapelsen en gång var avsedd och skapad för, innan ondskans och syndens splittrande krafter kom åt att skada och fördärva den.

Denna gemenskap är både vila, begrundan och aktivt handlande i den egna livsmiljön, med målet att göra livet alltigenom helare. Gemenskapens viktigaste värden är ärlighet och förtroende, att ta ansvar för sig själv och andra. Gemenskapen erbjuder möjlighet till förändring i värderingar och attityder. Basvillkoret är ärlighet mot sig själv och andra. Individen ansvarar ändå alltid för sina egna handlingar.

Utgångspunkten för det kristna alkohol- och drogarbetet är att man erkänner människans unika värde. Avsikten med detta arbete är att hjälpa människor i deras sökande efter det meningsfulla och meningen i sitt liv, att lösa problemet med skulden och befria dem från den pressande skuldbördan. Kyrkans roll i förebyggandet av alkoholens och drogernas skadliga effekter och i vården av missbrukarna är att under alla omständigheter föra fram budskapet om nåd och hopp. Det gör individer och grupper medvetna om sina kraftkällor, sina möjligheter och sitt ansvar.

Förebyggande av alkohol- och drogsador

Kyrkan och församlingarna finns med i hela den finländska verkligheten och möter människor i deras livsmiljö. Kyrkan är ett samfund baserat på värden, och den har en mycket stor kontaktyta med finländarna. Kyrkans verksamhet påverkar starkt både den finländska samhällsmoralen och individernas beteende. Med sin verksamhet kan kyrkan påverka mängden och typen av alkohol- och drogsador.

Alkohol- och drogprevention har som begrepp ersatt nykterhetsarbetet. Det är också fråga om en innehållsmässig förändring. Där nykterhetsarbetet hade helnykterhet som mål, ser alkohol- och drogpreventionen som godtagbart mål också strävan efter reducering av de skadliga effekterna och s.k. måttligt bruk. Alkoholvanorna växlar starkt, från nykterhet och minimalt bruk till storkonsumtion och totalt beroende.

Det är viktigt att kyrkan stöder dem som valt total nykterhet som livstil. Särskilt mycket stöd behöver de unga – skolelever och studerande – som känner hård press från kamratkretsen och kulturen, och kan drivas att mot sin vilja använda rusmedel. Men det går ändå att i ungdomskulturen skönja sådana trender som är negativa till drickande i berusningssyfte. Kyrkan har möjligheter att skapa och främja alkohol- och drogfri verksamhet.

I alkohol- och drogförebyggande arbete och i de mål man ställer upp för detta är det bra att beakta måttlig alkoholkonsumtion. Också i vår tid hör nykterhet till i vissa åldersstadier och situationer. En del människor har valt nykterhet som levnadssätt. Perioder och områden där alkohol- och drogfrihet särskilt rekommenderas är barndomen och ungdomen, graviditet, arbetsplatser, trafik och sjukdomstid.

Förebyggande arbete definieras också med hjälp av målgrupperna. Med primärprevention inverkar man på hela befolkningen, genom information, upplysning och stöd för alkohol- och drogfrihet. Väsentligt är att medverka till att bruket av rusmedel startar i ett så sent skede som möjligt. Med information avses förmedling av ”opartiska” fakta. Att dra slutsatserna ankommer på mottagaren. Upplysning innehåller däremot ett ”fostrande” element, och har som mål att styra beteendet genom undervisning och utbildning. Inom sekundärpreventionen definieras speciella riskgrupper, och verksamheten inriktas på dem. Det väsentliga är tidigt ingripande och stöd för att sluta missbruka.

Tertiärpreventionen, dvs. den rehabiliterande verksamheten är inriktad på att reparera redan uppkomna skador. Också de värst utslagna människorna, de som av en eller annan

orsak inte mäktar minska eller upphöra med sitt alkohol- eller drogbruk, måste garanteras ett människovärdigt liv.

Alkohol- och drogprevention är att främja hälsa. Med hälsa avses i detta sammanhang främjande av fysiskt, socialt, mentalt och andligt välmående i vid bemärkelse. Världshälsoorganisationen har definierat hälsofrämjande som en social aktivitet och betonat politik som redskap för att nå målen. I hälsopolitiken är det centrala elementet i alkohol- och drogpreventionen att främja en sådan omfattande samhällslig verksamhet som har effekter också på hälsobeteendet.

Kyrkan värdsätter det arbete som görs för människors hälsa och välbefinnande och vill bidra med sin insats. Kyrkans centrala budskap är att alla kan få uppleva nåd och förlåtelse och finna innehåll och mening i livet. Församlingen är en gemenskap där man främjar socialt ansvar. Deltagande i församlingsverksamhet ger färre tillfällen att använda rusmedel och främjar alkohol- och drogfrihet.

Ur kyrkans synvinkel är det centrala elementet i alkohol- och drogpreventionens att hjälpa individer och grupper att klara vardagen, och att stöda en sund livsföring och ett ansvarsfullt uppförande. All församlingsverksamhet är alkohol- och drogförebyggande arbete. I det kan församlingarnas och de kristna organisationernas anställda och frivilliga men också alla församlingsmedlemmar medverka, i sin egen livsmiljö. Av särskilt stor betydelse är hur föräldrar samt mor- och farföräldrar uppfostrar sina barn och barnbarn när det gäller rusmedel, och hur kyrkan stöder dem i denna uppgift.

Församlingsarbetare kommer i närkontakt med människors vardag och blir tidigt medvetna om deras problem. Missbruksproblem kan komma fram exempelvis i eftis, daghem eller dagklubbar eller vid möten i anslutning till förrättningar eller gudstjänstliv. Om alla som utför andligt arbete har beredskap att ingripa vid missbruk eller vid behov stöda barn och ungdomar vilkas föräldrar har problem med droger, har församlingarna långtgående möjligheter att bekämpa alkohol- och drogskador. Detta förutsätter ett arbetssätt med tidigt ingripande och förmåga att ta saker till tals.

Då församlingarna genomför sin primära uppgift uppstår ett socialt kapital. Med detta avses det inbördes förtroende människor emellan som är nödvändigt för att samhället ska fungera och som ger människor chans att koordinera sina verksamheter i riktning mot de mål de vill uppnå. Då människor har förtroende för varandra, har gemensamma normer och ingår i nätverk som slår vakt om dessa normer undgår de sannolikt drogproblem.

I det drogförebyggande arbetet ingår även samhällslig påverkan. Med prevention försöker man bland annat påverka tillgång och spridning av rusmedel, användningssätt, kunskap och attityder. Inom sina gränser kan församlingarna ta ställning bland annat till utskänkningstillstånd, till hur begränsningarna i rätten att sälja alkohol iakttas, de ungas rusmedelsbruk och andra missbruksproblem som yppar sig. Utöver särskilda ställningstaganden är det av betydelse hur och när församlingsarbetarna talar om rusmedel i predikan, andakter och andra möten med församlingens medlemmar. På

riksnivå är det av betydelse på vilket sätt kyrkan deltar i den alkohol- och drogpolitiska debatten.

Missbruksproblemen har nära samband med fattigdom, marginalisering och våld och kan böttna i mentala problem. Kyrkans insatser för att förebygga fattigdom och marginalisering, hjälpa dem som har mentala problem och minska våldet är en del av det alkohol- och drogförebyggande arbetet. Samma syfte tjänar kyrkans samhällspåverkan för att förbättra sämre lottades levnadsförhållanden.

Förebyggandet av alkohol- och drogskador bör genomsyra kyrkans hela verksamhet. Det är inte en ambitionen som är bunden till någon viss yrkesgrupp. Det väsentliga är att man vinnlägger sig om att skapa en trygg och förtroendefull atmosfär där man kan uppnå en gemenskap som präglas av nåd, förlåtelse och hopp. Utöver det egentliga alkohol- och drogarbetet är det viktigt att alla sektorer använder sina möjligheter till förebyggande arbete och tidigt ingripande.

Missbrukarvård

Grunden till missbruk är beroende. Oavsett vilka substanser det handlar om har vi att göra med människor som blivit beroende. Med beroende avses ett tvångsmässigt beteende där man har förlorat kontrollen över någonting som leder till beroende, till exempel droger.

Det finns många olika teorier om hur beroende uppstår och vilka riskfaktorerna är. Inom medicinen betonas fysiologiska och biologiska faktorer, till exempel arvsmassan, ämnesomsättningen och nervsystemets sätt att fungera. Många undersökningar har visat att de här faktorerna har betydelse både då det gäller den ”nyttan” rusmedlet ger (t.ex. välbefinnande) och å andra sidan risken att lättare bli beroende av rusmedel. Beroendet har en tendens att gå vidare till följande generation. En av de största utmaningarna i alkohol- och drogarbetet är därför att bryta beroendekedjan.

Beroendets uppkomst och risken att bli beroende kan också studeras i relation till livsmiljö, livsstil, personhistoria eller till och med inlärning. Varje individs egen erfarenhet och situationer som är förknippade med bruk av rusmedel tycks ändå vara det avgörande. Rusmedel är ofta en flykt ur en kärv och ångestskapande livssituation. Det händer också att droger används som egenvård mot någon sjukdom.

Den totala alkoholkonsumtionen i samhället inverkar på mängden skadeverkningar. Ju ”våtare” ett samhälle är, desto fler människor får alkoholproblem. Medlemskapet i Europeiska unionen har minskat möjligheterna att bedriva en nationell alkoholpolitik. Sänkta alkoholpriser, ökad tillgänglighet och privatpersoners rätt att importera alkohol har gjort den totala konsumtionen större.

För att bli kvitt beroendet krävs uthållighet och andra människors stöd. Det är svårt att ensam klara sig och att hitta ett nytt ”livsmanus”. Också familjemedlemmar och andra i

den närmaste kretsen behöver stöd. En person som är beroende av alkohol eller droger är sjuk och kan inte alltid förväntas fungera rationellt. Men ett tillfrisknande förutsätter ändå att en person som är drogberoende aktivt vårdar sig själv och inte blir ett passivt föremål för vård. Utom individens ansvar bör man också betona omgivningens betydelse för en missbrukares tillfrisknande.

Berusingnsvanan passiverar en människa så att meningen med livet småningom blir att säkra sin tillgång till mera droger. Detta slår ut människans naturliga förmåga att anstränga sig för att till exempel reda upp sin livssituation, söka sätt att avvärja depression, ha roligt, känna välbehag osv. Ett så kallat psykiskt beroende uppstår.

Rusmedelsberoendet ersätter den så kallade psykiska, andliga och sociala insats som krävs för att behålla kontrollen över sitt liv, och hindrar en att söka mera meningsfulla erfarenheter. Också det kroppsliga förfall som droger orsakar hindrar människor att förverkliga tidigare planer och drömmar. För unga är det särskilt skadligt att använda rusmedel, eftersom det hindrar den psykiska processen just i det skede då människan som intensivast söker sin identitet. Sannolikheten att bli beroende av droger är större ju yngre man är då man börjar använda sådana.

Ett beroende uppstår genom en komplex process och är oftast resultatet av en lång tids utveckling. Det beroende som med tiden uppstår smular sönder den fysiska, psykiska, sociala, intellektuella och även den andliga funktionsförmågan. Faktorer som utgör risker för att alkohol- eller drogberonde ska utvecklas är bland annat ett otryggt hem, svag skolmotivation, beteendestörningar, brist på nära människorelationer, psykiska problem, långtidsarbetslöshet, låg utbildning och en vänskrets som nyttjar rusmedel.

Faktorer som skyddar mot alkohol- och drogberoende är till exempel trygga familjerelationer och religiös övertygelse. Speciellt bland unga är helnykterhet förknippad med religiös övertygelse. Att alkoholförbrukningen i Österbotten är klart lägre än i det övriga landet beror på den religiösa aktiviteten där. Enligt en undersökning kan drag i familjens livsstil, som till exempel religiositet, vara ett stöd för barnen. De kan bidra till att skydda barnen mot problembeteende, alkohol och droger och mot vänner som använder rusmedel.

I den kristna trons kärna finns en vilja att reagera på nöden hos de människor som marginaliserats just på grund av skuldens, skammens och syndens offentliga stigma. Med själavårdande samtal kan man hjälpa människor att strukturera sitt liv, sina mänskliga relationer och sin relation till Gud. Den vanligaste metoden inom själavården är samtalet, eller möjligen en långvarig serie av samtal. I dem ger man också människor stöd för att ta ansvar för sitt eget liv.

Det är viktigt att kyrkan vid sidan av fysiska, psykiska och sociala faktorer också betonar andlighetens betydelse då man vill lösgöra sig ur missbruk. Det innebär att målet med missbrukarvården inte är endast rehabilitering, utan ett övergripande tillfrisknande. Att starta ett liv utan rusmedel förutsätter att identiteten byggs upp på nytt. Evangeliets budskap är svaret på de brännande frågor om skuld som ett drogcentrerat liv kanske har

fört med sig. Redan i detta livet finns en möjlighet till helomvändning, full förlåtelse och nåd.

Kyrkan värnar om ett människovärdigt liv och om förutsättningarna för ett sådant. Alla har rätt att tillhöra en barmhärtig gemenskap och få hjälp i sitt lidande. Att gå med i gemenskapen ger också ett socialt nätverk och vänner, vilket gör att lust och möjligheter att använda rusmedel minskar. Subjekt i alkohol- och drogarbetet är därför den tillåtande och barmhärtiga församlingsgemenskap som inbjuder alla människor i området att vara med.

Efter lågkonjunkturen har de sociala problemen hopat sig. Man talar om ”intrikata problem” och å andra sidan också om hur servicesystemet vittrar sönder. Hos en och samma person kan de intrikata problemen, utom av enskilda droger eller blandbruk av dem, också bestå av olika slag av utanförskap och även psykiska och fysiska sjukdomar. Av en eller annan orsak klarar en del av de tyngsta missbrukarna inte att sluta med rusmedel. I kyrkans uppgift ingår att särskilt ta hand om just dessa människor och försvara deras rättighet till adekvat hjälp. Rätten att tillhöra en barmhärtig gemenskap och få lindring i sitt lidande tillkommer också dem som inte har hopp om tillfrisknande.

Omfattningen av församlingarnas och organisationernas alkohol- och drogarbete

Social- och hälsovårdsministeriets alkoholprogram noterar kyrkans centrala roll i det finländska samhället. Den möter människorna på ett personligt plan och i sin verksamhet främjar den inbördes samverkan och stärkande av närmiljöerna. Kyrkan har också en betydande erfarenhet av arbete med att reducera alkoholens skadliga effekter.

För koordineringen av församlingarnas alkohol- och drogarbete svarar Kyrkostyrelsens enhet för diakoni och samhällsansvar KDY. Det arbete som görs av kyrkans enhet för fostran och ungdomsarbete, KNN, är en betydelsefull insats för alkohol- och drogprevention och tidigt ingripande, inom ramarna för församlingarnas barn- och ungdomsarbete. Inom församlingarnas specialungdomsarbete görs dessutom alkohol- och drogarbete med uppsökande, bemötande och rehabiliterande metoder. Inom kyrkans enhet för familjeärenden – närmast i familjerådgivningscentralerna och i det förebyggande parrelations- och familjearbetet – är alkoholproblemet ett av de svåraste tecknen på att det står illa till. Detta gäller såväl det rehabiliterande familjerådgivningsarbetet som de förebyggande åtgärderna. Ändå är det sällan på grund av alkohol som man söker sig till en rådgivningscentral.

I evangelisk-lutherska kyrkan i Finland genomförs det organiserade församlingsarbetet som en del av de lokala församlingarnas verksamhet. Det utförs av utbildade teologer, anställda inom diakoni-, fostrings-, ungdoms- och familjearbete samt därtill frivilliga. Att samhällets insats minskar och organisationsfältets växer syns också i alkohol- och drogarbetet. Ett av tecknen på detta är Alkoholprogrammets partnerskapsavtal. Detta förhållande accentuerar kyrkans betydelse i allmänhet och diakonins i synnerhet. Uppgiften för kyrkans alkohol- och drogarbete inom ramen för diakonin är inte att

erbjuda rehabiliteringstjänster eller ekonomisk hjälp. Diakonins uppgift är snarare att fungera som ”sakförare” för att hjälpa klienten att få dessa förmåner. En annan viktig uppgift är att visa på den nöd och det behov av hjälp man möter i diakoniarbetet.

Alkohol- och drogarbetet är normalt församlingsarbete men också en separat arbetsform i församlingar och kyrkliga samfälligheter, och ett verksamhetsfält i de flesta kristliga organisationer. I det kristna arbetet bland missbrukare använder man ett brett spektrum av öppenvårdstjänster: diakoniarbetarnas mottagningar, grupper av olika slag, kretsar och klubbar, avgiftningsläger, talkoläger, utfärder, testugor av olika slag, gatumission, ungdomskaféer, dagcentra, bostadsförmedling, och möjligheter till normalt boende. En del av gruppverksamheten fungerar enligt 12-stegsmodellen och bygger antingen på AA:s principer eller är uttryckligen kristet konvalescensarbete.

Till mellanformerna kan man räkna stödbostadsverksamheten, serviceboendeenheterna, kombinationerna av självständigt boende med stöd och dagcenterverksamhet, vårdhemmen och mottagningsenheterna. Institutionell missbrukarvård ges i vårdhemmen och rehabiliteringsenheterna. Specialrehabilitering sker inom ramen för sysselsättningsprojekten och i enheterna för skyddat arbete. När det gäller verkligt illa utsatta missbrukare är gränsen mellan missbrukarvård och fattigdomsbekämpning glidande.

Specialungdoms-, ungdoms-, familje- och fostringsarbetets andel av verksamheten är betydande. Då man inrättar multiprofessionella planeringsgrupper med personal och förtroendevalda från olika sektorer, vidgas bilden av den verksamhetsmiljö där fungerande lösningar ska sökas och skapas.

De organisationer som utför kristet alkohol- och drogarbete är organiserade i Blåbandsförbundet. KRAN fungerar som samarbetsorgan för det kristna alkohol- och drogarbete som görs på svenska. Även Gatumissionsförbundets medlemsorganisationer utför sådant arbete.

Tyynelän Kehittämiskeskus (Kyrktjänst rf) i Pieksämäki fungerar som nationellt utvecklingscenter för alkohol- och drogarbetet. Centret genomför bland annat utvecklingsprojekt, och planerar och organiserar i samarbete med KDY största delen av kyrkans utbildning i rusmedelsarbete. I kyrkans utbildning i självårdsarbete har man infört inriktningsalternativet alkohol- och drogarbete. Frälsningsarmén har en på missbrukare inriktad boende- och hjälpverksamhet. Övriga aktörer inom kristet alkohol- och drogarbete är bland andra diakonissanstalterna och diakonistiftelserna, Settlementrörelsen och Vita Bandet.

I diakoniyrkeshögskolan kan man ta en högre yrkeshögskoleexamen (på europeisk Masters-nivå) med inriktningen Droger och utslagning. I den av Utbildningsstyrelsen godkända yrkesexamen i arbete bland missbrukare (fristående examen) som kan avläggas inom andra stadiets utbildning är kristet arbete bland missbrukare ett av inriktningsalternativen.

Kyrkans alkohol- och drogarbete utförs inte enbart inom landets gränser. I enlighet med diakonins principer bör vi stöda människors livsmöjligheter även internationellt. Särskilt närområdenas alkohol- och drogsituation påverkar läget i Finland. Därför bör man i förebyggande syfte försöka inverka på missbruksproblem i närområdena.

Kyrkans Utlandshjälp fungerar som församlingarnas internationella kanal för diakoni. I närområdet samarbetar KUH framför allt med S:t Petersburgskyrkans diakoniska råd (CIDC) i Karelen och S:t Petersburgsområdet. I arbetsformerna ingår också förebyggande och rehabiliterande alkohol- och drogarbete. Särskild vikt har lagts vid social integrering och skyddande av barn från socialt sämre lottade familjer. Projektet för att integrera gatubarn har som mål att förebygga missbruk av narkotika och giftiga ämnen. I verksamhetscentret ges utslagna ungdomar stöd genom att erbjuda mat och olika fritidssysselsättningar, utbildning och arbetsuppgifter.

Social- och hälsovårdsministeriets rekommendationer för missbrukarvården förutsätter att man i vårdhelheten i kommunernas arbete bland missbrukare beaktar klientens existentiella och religiösa behov. För att genomföra detta krävs ett omfattande samarbete mellan församlingar och olika offentliga och privata instanser som producerar tjänster inom missbrukarvården.

Utmaningar och ”smärtpunkter” i kyrkans alkohol-och drogarbete

Den upplösning, för att inte säga det förfall, som drabbat gemenskaperna, gör att det krävs mycket för att evangeliernas budskap om barmhärtigt bemötande och gemenskap ska nå fram. Det materialistiska och egoistiska värdesystemet styrs av strävan efter njutning. Medierna ger näring åt uppfattningen att ett regelbundet bruk av rusmedel ingår i ett gott liv. Det krävs stora ansträngningar av kyrkan i kamp mot den individualistiska huvudströmmen. Hur få ansvarstagande och delaktighet till stånd i gemenskaperna?. Kyrkan får inte lämna individer att på egen hand klara upp sina liv. Särskilt stöd behöver familjerna.

Ett faktum är också att det sänkta alkoholpriset orsakat en ökning av skadeverkningarna: den totala konsumtionen har stigit, konsumtionen av starka drycker har märkbart ökat och behovet av missbrukarvård är större än tidigare. Vuxnas missbruk har samband med att barn marginaliseras. Att föräldrarna nyttjar alkohol och droger kan leda till att barnet eller barnen omhändertas av samhället. Alkohol- och drogbruk ger utslag i ökad otrygghet och mera familjevåld.

En fjärdedel av hälsovårdens och närapå en femtedel av socialvårdens utgifter orsakas av alkoholens skadeverkningar. Var tionde finländare har vuxit upp i en missbrukarfamilj. De som kommer från en sådan kan känna av sin skada långt upp i vuxen ålder. Redan nu har vi en skara på över 100 000 barn som skadas av föräldrarnas missbruk. Därtill har 400 000 vuxna minnen av livet i en missbrukarfamilj, och en stor del av dem lider också av skadeverkningar.

Enligt Skolhälsoundersökningen har allt fler ungdomar valt en nykter livsstil, men samtidigt har upprepat drickande i berusningssyfte ökat. Sådana unga som klarar sig dåligt i skolan är särskilt benägna att fastna i experimenterandet med alkohol. Dessutom börjar experimenten i allt tidigare ålder. Samtidigt vet man att ett uppskov med rusmedelsdebuten, om så bara med ett år, avsevärt minskar risken för att som vuxen bli beroende av rusmedel.

Den överlägset största delen av drogskadorna orsakas av alkohol. Men narkotikaproblem är allvarligare och svårare att upptäcka. I början av 2000-talet ökade missbruket av amfetaminer och opiater i Finland. Antalet dödsfall på grund av narkotika, narkotikabrott och smittsamma sjukdomar relaterade till narkotika ökar dock inte längre lika snabbt.

Mest oroväckande när det gäller tobaksrökning är att det är så vanligt att unga, och särskilt flickor röker. Läkemedelsmissbruk är också ett alltmer oroande fenomen. Numera blandar missbrukare ofta rusmedel och mediciner.

En utmaning till för kyrkan är den kris som samhällets socialservice är i, och som gör att de som hamnat utanför detta servicesystem söker sig till kyrkans tjänster. Alkohol- och drogarbetet har därför som uppgift att föra dessa människors talan och dirigera dem till service. Det att kommunal service läggs ut på entreprenad kan ge kyrkan möjligheter att med specialfinansiering också producera tjänster inom missbrukarvården för kommunerna.

Av tradition är det förebyggande alkohol- och drogarbetet inriktat på ungdomar. Det faktum att de stora åldersgrupperna snart går i pension kan kräva att man justerar tyngdpunkten. Också ålderdom och ensamhet ger problem med missbruk. Inom alla sektorer i församlingarna bör man diskutera rusmedelsbruk och missbrukarvård. Alla församlingar har verksamhet för äldre, men sällan för man diskussioner om äldre människors rusmedelsbruk.

Också kyrkans och organisationernas egen verksamhet har ”smärtpunkter”. Kyrkan är starkt emot att speciellt ungdomar röker. Men i skriftskolan deltar rökande ungdomar, trots att det är i lag förbjudet att sälja tobak till personer under 18 år. Skriftskolans lägerdel är en intensiv tid i de ungas liv. Vid sidan av det rent religiösa har man då en chans att ta upp frågor om värdet av god hälsa och välbefinnande och betydelsen av en livsstil som främjar dem.

Kyrkans och församlingarnas negativa syn på rökning är ett stöd för rökfrihet bland barn och ungdomar. Ungdomar borde ha rätt att gå i en rökfri skriftskola. Enligt tobakslagen kan en vårdnadshavare inte tillåta rökning. Om man ertappar en ung person med att röka, bör föräldrarna underrättas om detta. Men ändå kan man inte låta rökning bli nånting som delar upp ungdomarna eller blir ett hinder för att delta i verksamheten.

Det gäller för ungdomsarbetet och speciellt för skriftskolan att lyckas fungera så att rökning inte leder till uteslutning ur församlingens verksamhet, men att rökarna får stöd för att bli kvitt sitt beroende och att man i arbetet för fram rökfrihet som ideal. Detta

kräver att anställda och frivilliga begränsar eget rökande, speciellt under lägerförhållanden. Kyrkan och församlingarna borde ha som mål att vara rökfria och rusmedelsfria samfund.

Kyrkan och församlingarna är rökfria,

- då rökning är förbjuden inomhus i utrymmen som ägs eller administreras av kyrkliga sammanslutningar;
- då inga rökplatser för barn och ungdomar ordnas (på gårdar och uteområden anslutna till verksamhets- och hobbyutrymmen eller lägergårdar);
- då det är förbjudet att sälja tobaksprodukter i utrymmen som ägs eller administreras av kyrkliga sammanslutningar och i samband med lägerskriftskolor;
- då man ger personalen stöd för att sluta röka.

Om man vill det eller inte representerar församlingsarbetarna kyrkans etiska värderingar. I Bibeln finns inget påbud om total nykterhet. Men kyrkans personal måste ändå beakta församlingsmedlemmarnas förväntningar.

Genom hela sin historia har kyrkan förhållit sig återhållsam till rusmedel. Kyrkans anställda löper ändå samma risk som andra människor att få problem med alkohol eller droger. Om man inte beaktar detta kan atmosfären i församlingen bli ett hinder för att missbruk förs på tal och att en drabbad får vård.

En kompromisslös inställning till rusmedel kan leda till att missbrukare diskrimineras och stämplas i församlingarna. Något som kan väcka fördomar är till exempel att det för personer med ytterst grava missbruksproblem ordnas verksamhet där ett kontrollerat bruk av rusmedel är tillåtet. Det är alkohol- och drogarnas uppgift att bearbeta atmosfären i församlingarna genom att rensa ut fördomar och betona nåden. Missbruk får inte vara ett hinder för att delta i församlingens verksamhet.

Verksamhetsidé

Genom att skapa gemenskaper där man bygger på nåd och hopp, talar och verkar kyrkan för ett liv utan rusmedel.

Vision

Kyrkans anställda har beredskap att möta och hjälpa människor som lider på grund av rusmedel och därtill relaterade problem. De som inom kyrkan arbetar med alkohol- och drogfrågor är experter som i samarbete med andra aktörer förebygger skadeverkningar av alkohol och droger och tar hand om de drabbade. Kyrkan erbjuder frivilliga en möjlighet att delta i och utvecklas i detta arbete, och alla erbjuds möjlighet att gå med i en tolerant och barmhärtig församlingsgemenskap.

Mål och medel

Mål 1: Alla sektorer inom kyrkan har som mål att i sin verksamhet förebygga skadeverkningar av rusmedel.

Medel:

- Församlingarna utarbetar en rusmedelsstrategi, eller tar åtminstone med alkohol- och drogarbetet i församlingens strategi. De som deltar i arbetet med strategin definierar målen för alkohol- och drogarbetet och preciserar detta arbetes roll i förhållande till andra sektorer och aktörer. Under arbetet med strategin fastställer man de olika sektorernas möjligheter att förebygga alkohol- och drogskador.
- Församlingarna vinnlägger sig om att sköta alla missbrukarvårdsenheters andakts- och själavårdstjänster, enligt klienternas behov och enligt överenskommelse med dem som driver enheterna.
- Kyrkostyrelsen följer med församlingsarbetarnas utbildning och utarbetandet av rusmedelsstrategier, och rapporterar på basis av partnerskapsavtalet till social- och hälsovårdsministeriet och stiftet.

Mål 2. Kyrkans anställda kan identifiera missbruk och klarar av att föra det på tal.

Medel:

- För stiftet utarbetar kyrkostyrelsen i samarbete med de kyrkliga utbildningsinstitutionerna och Tyynelän kehittämiskeskus (Kyrktjänst rf) ett utbildningsmaterial och en utbildning i tidig upptäckt av alkohol- och drogproblem och sättet att ta sådant till tals. Stiftet ansvarar för att sådan utbildning ordnas för dem i stiftet som utför andligt arbete. Utbildningsmaterialet produceras år 2006 och utbildningen kommer i gång senast år 2007.
- En grupp som följer upp den kyrkliga utbildningen ombesörjer tillsammans med de kyrkliga utbildningsinstitutionerna, de teologiska fakulteterna och Diakoniyrkeshögskolan att tyngdpunkterna i denna strategi beaktas i läroplanerna.

Mål 3: Församlingarna ger föräldrar, far- och morföräldrar samt andra fostrare stöd i barns och ungdomars fostran i rusmedelsfrågor, och stöder även familjer som har problem med missbruk.

Metoder:

- Församlingarna och de organisationer som utför alkohol- och drogarbete utvecklar tillsammans detta arbete, utvidgar nätverkssamarbetet och tipsar varandra om bra sätt att gå tillväga.

Mål 4: Församlingarna fäster särskild uppmärksamhet vid de möjligheter och utmaningar som samverkan för med sig i deras olika aktiviteter.

Medel:

- Under det nationella alkoholprogrammets sista år, dvs. 2007, gör kyrkostyrelsen en utvärdering av hur kyrkans rusmedelsstrategi har genomförts.
- I församlingarnas alkohol- och drogarbete betonas gruppverksamhet, kamratstöd och gemenskap.

Mål 5: Kyrkan påverkar alkohol- och drogpolitiken för att minska de skadliga effekterna av rusmedel.

Medel:

- Kyrkan och dess församlingar deltar i den alkohol- drogpolitiska debatten både lokalt och på riksnivå.